

Discovering the Archaeologists of Europe:

KVALIFIKACIJE IN POGOJI ZA DELO

John Collis

Institute for Archaeologists

Januar 2009

DISCOVERING THE ARCHAEOLOGISTS OF EUROPE

KVALIFIKACIJE IN POGOJI ZA DELO

John Collis

Januar 2009

Objavil: Institute for Archaeologists

Avtorske pravice © Institute for Archaeologists 2009

Institute for Archaeologists, SHES, Whiteknights, University of Reading, PO Box 227, Reading RG6 6AB

V skladu z Zakonom o avtorskih pravicah in patentih (Copyright, Designs and Patent Act) iz leta 1988 pripadajo avtorske pravice tega dela Johnu Collisu.

ISBN 978-0-948393-95-2

Oblikovanje naslovnice: Conor McDermott

Prevod v slovenščino: Vesna Pintarič

Pregled definicije arheologa in pogojev za delo

Samo število arheologov v vsaki posamezni državi ali njihov odstotek v celotni populaciji države nista nujno merila za nivo arheološkega dela, temveč bolj načina organiziranja arheoloških raziskav, definicije arheologa in vloge formalnega usposabljanja, posebno na univerzah. Kljub dejstvu, da so vse države podpisale Malteško konvencijo (Svet Evrope 1992), kjer je izrecno navedeno, naj arheološka izkopavanja izvajajo le kvalificirani arheologi, pa obstajajo precejšnje razlike pri merjenju teh kvalifikacij.

Definicija arheologa

Definicija se giblje med dvema skrajnostma; države kot je Grčija, kjer je pravna definicija tega naziva povezana z dodelitvijo licenc za izvajanje arheoloških izkopavanj, medtem ko na drugi strani države kot je Velika Britanija, naziv arheologa temeljijo na delu, ki ga oseba dejansko opravlja (arheolog je oseba, ki dela na arheološkem področju), in kjer ne obstaja formalna pravna definicija. To je nato povezano z aktivnostmi, s katerimi se ti ljudje ukvarjajo npr. specialističnimi področji arheologije kot je prostorsko planiranje, informacijske tehnologije v arheologiji, turizem, ipd. (glej spodaj), ki pa morda tudi sami izvajajo terensko delo in vodijo izkopavanja. V Veliki Britaniji je mogoče najti vsaj dva spoštovana univerzitetna profesorja, ki v nekaterih drugih državah ne bi bila kvalificirana za arheološka izkopavanja.

Avstrija	Diploma iz arheologije vsaj MA stopnje (obstaja tudi skupina t.i. <i>Mitarbeiter</i> - sodelavcev).
Belgija	Diploma (BA) iz arheologije.
Čiper	Diploma (BA) s specializacijo iz arheologije.
Češka	MA iz arheologije ali enakovredno.
Nemčija	Doktorat ali magisterij iz arheologije.
Grčija	Diploma (BA) s specializacijo iz arheologije.
Madžarska	Diploma (MA) iz arheologije.
Irska	Ni pravne definicije.
Nizozemska	Doktorat ali magisterij iz arheologije.
Slovaška	Magisterij iz arheologije ali enakovredno.
Slovenija	MA iz arheologije ali enakovredno.
Združeno kraljestvo	Ni pravne definicije.

Tabela 1. Pravna definicija arheologa

Univerzitetna izobrazba

Nemogoče je izdelati preprosto klasifikacijo narave univerzitetne izobrazbe iz arheologije po celotni Evropi, saj je v igri več spremenljivk, ki se v posameznih državah pojavljajo v različnih kombinacijah. Poleg tega pa so se tradicionalni sistemi, ki so bili v veljavi, ko je izobrazbo pridobila večina aktivnih arheologov, precej spremenili, deloma, vendar ne izključno, zaradi učinka Bolonjske deklaracije.

Struktura arheološke izobrazbe v vsaki posamezni državi je bila tradicionalno precej različna, prilagojena ustroju visokega šolstva v vsaki državi. Navadno so bili študijski programi strukturirani na dva načina: kot hierarhija stopenj, ki si neodvisno sledijo preko več let; ali v Humboldtovem sistemu kot posamezna diploma, za katero se bo študent izobraževal pet ali več let. Nadaljnji vidik je tudi status arheologije kot ločene discipline (ali je samostojna ali kot del zgodovine ali umetnostne zgodovine, kot je običajno v Franciji, Španiji in Italiji). Precej držav kot so Grčija, Ciper, Madžarska in nekatere univerze v Veliki Britaniji, poučuje arheologijo skupaj z drugim študijskim programom (kot dvopredmetni študij) kot je zgodovina, geografija ali upravljanje s kulturo, čeprav običajno s specializacijo na katerem izmed obeh področij.

Obstajajo štiri glavne stopnje univerzitetne izobrazbe:

Bachelor in licenca: prvostopenjska diploma, običajno po 3 ali 4 letih študija. V Franciji je ta program izvirno obsegal dve leti za DEUG (*Diplôme d'études universitaires générales*) z nadaljnjima dvema letoma za pridobitev licence, sedaj pa po bolonjski reformi skupaj 3 leta; takšna oblika študija za arheologijo ni obstajala, zato so morali študenti za kariero v arheologiji običajno pridobiti licenco iz zgodovine ali umetnostne zgodovine.

Masters, magisterij ali maîtrise: eno- ali dveletni študij, ki ga študenti vpišejo po prvi stopnji (bachelor), in je lahko v obliki vodenih predavanj ali disertacije, ali, pogosteje, kot kombinacija obeh; ali pa štiri- ali petletni študij (Humboldt). Na univerzah Oxford in Cambridge gre lahko za izključno častno diplomu, za katero lahko zaprosijo dve leti po zaključku prvostopenjskega programa (bachelor).

Doktorat: Sledi po vsaj treh letih postdoktorskega izobraževanja, ali kot vsaj sedem letni študijski program (Humboldt), čeprav imajo v nekaterih državah (npr. Nizozemska) poseben status tudi kandidati za doktoranta (*doctorandus*).

Habilitacija: Višji nivo doktorata (podeljuje jo univerza, država ali akademija znanosti), ki je lahko obvezna za tiste, ki posegajo po višjih akademskih položajih. V nekaterih državah kot je Velika Britanija obstajajo na nekaterih univerzah višji doktorati (habilitacije), ki pa niso nujni in se zanje študenti le redko odločajo, zato bomo takšne primere v tem dokumentu zanemarili (npr. v Tabelah 2 in 3).

	Habilitacija	Doktorat (Humboldt)	Magisterij (Humboldt)	Doktorat	Masters (1 leto)	Bachelor (3 leta)	Maitrise (2 leti)	Licence (4 leta)	Tehnična diploma	Enopredmetni študij arheologije	Dvopredmetni študij arheologije	Prvostopenjski študij zgodovine
Avstrija	Y	Y	Y							Y		
Belgija (Flamska)		Y	Y							Y		
Belgija (Valonska)				Y			Y	Y				Y
Ciper											Y	
Češka	Y	Y	Y							Y		
Nemčija	Y	Y	Y						Y	Y		
Grčija											Y	
Madžarska	Y	Y	Y								Y	
Irska				Y		Y				Y		
Nizozemska		Y	Y						Y	Y		
Slovaška	Y	Y	Y							Y		
Slovenija	Y	Y	Y							Y		
Združeno kraljestvo				Y	Y	Y				Y	Y	

Tabela 2. Tradicionalna (predbolonjska) struktura univerzitetnega izobraževanja.

Leta 1999 je **Bolonjsko deklaracijo** (Evropski visokošolski prostor 1999) podpisalo 29 evropskih držav, vključno z nekaterimi državami, ki niso bile članice EU; trenutno je k uresničevanju ciljev deklaracije zavezanih 46 držav (Bolonjski sekretariat v Beneluxu 2009). Deklaracija kot enega glavnih ciljev navaja »do leta 2010 vzpostaviti evropski visokošolski prostor, v katerem bodo študenti lahko izbirali med široko in transparentno paleto visoko kakovostnih predmetov ter izkoristili neovirane postopke priznavanja izobraževanja«. Bolonjska deklaracija »je sprožila serijo reform, ki naj bi evropski visokošolski prostor naredile bolj združljiv in primerljiv, bolj konkurenčen in privlačnejši za evropske ter študente in izobražence z drugih kontinentov«. V deklaraciji je zapisano, da naj bi do leta 2010 dosegli naslednje cilje (Higher Education Funding Council for England, 2006):

1. Vzpostavljen bo sistem preglednih in primerljivih diplom, podprt z uvedbo dodatka k diplomam.
2. Sistem visokega šolstva bo temeljil na dveh zaporednih ciklih: dodiplomski cikel, ki bo trajal 3 leta, bo študente pripravil na zaposlitev, medtem ko bo podiplomski cikel vključeval masters in/ali doktorat.
3. Za zagotavljanje mobilnosti študentov skozi primerljivost njihovih dosežkov sledi uvedba kreditnega sistema podobnega ECTS; kredite bo možno pridobiti tudi skozi druge oblike višješolskega izobraževanja, npr. vseživljenjsko učenje.

4. Spodbujanje proste mobilnosti študentov.
5. Vpeljava vseevropskega sodelovanja na področju zagotavljanja kakovosti.
6. Evropski prostor bo deležen posebne promocije v visokošolskem prostoru skozi predmetnike, sodelovanje med institucijami in sheme mobilnosti, dostopne tako študentom, kot tudi profesorjem/raziskovalcem.

Hitrost, s katero so posamezne države implementirale to novo strukturo, je različna, prav tako je različna znotraj vsake posamezne države, odvisna od stroke in posameznih univerz. Velika Britanija in Irska menita, da tradicionalni izobraževalni sistem v obeh državah ustreza potrebam bolonjske prenove (čeprav se pojavljajo težave okoli trajanja drugostopenjskega študija - masters).

	Habilitacija	Doktorat (3 leta)	Masters (2 leti)	Masters (1 leto)	Bachelor (3 leta)	Bachelor iz arheologije	Bachelor iz zgodovine	Tehnična diploma	Datum spremembe
Avstrija	Y	Y	Y		Y	Y			2005
Belgija (Flamska)	Y	Y		Y	Y	Y			2004
Belgija (Valonska)	Y	Y	Y		Y		Y		2004
Ciper	brez sprememb								
Češka	Y	Y	Y		Y	Y			2000
Nemčija	Y	Y	Y		Y	Y		Y	2002-07
Grčija	brez sprememb								
Madžarska	Y	Y	Y		Y	Y			2005
Irska	brez sprememb								
Nizozemska		Y	Y	Y	Y	Y		Y	2002
Slovaška	Y	Y	Y		Y	Y			2002-06
Slovenija	Y	Y	Y		Y	Y			2006-09
Združeno kraljestvo	brez sprememb								

Tabela 3. Prezem bolonjskega sistema izobraževanja. Datumi so približni, saj obstajajo razlike tudi med posameznimi univerzami.

Ena izmed pomembnih sprememb, ki spremlja prehod s Humboldtovega sistema je prevzem študijskih programov z definirano vsebino in predmetnikom; v Humboldtovem sistemu izobraževanja so študentje lahko prehajali med univerzami, preden so se vrnili na domačo univerzo, ter tako izdelali svojo lastno kombinacijo predmetov v katerih so sodelovali. Vendar pa imajo študenti znotraj postavljenega predmetnika različne možnosti, kar pomeni, da v nekaterih primerih študenti sicer diplomirajo na istem študijskem programu, vendar z občutnimi razlikami v razponu znanja.

1: Namen univerzitetne izobrazbe

Na eni skrajnosti predstavlja univerzitetna izobrazba strokovno kvalifikacijo, ki osebi dovoljuje zakonito delovanje znotraj stroke (npr. »arheolog« mora v Grčiji končati prvostopenjski program iz arheologije, če želi izkopavati ali se zaposliti na uradnem položaju). Druga skrajnost je Velika Britanija, kjer veliko študentov vpiše študijski program arheologije kot splošni študijski program, čeprav nimajo nobenega namena postati arheologi, medtem ko imajo nekateri aktivni arheologi končano univerzitetno izobrazbo iz drugih področij kot je pravo ali angleška literatura.

2: Struktura univerzitetne izobrazbe

Tradicionalno jo uvrščamo v dve glavni kategoriji:

- 1: Humboldtov sistem, kjer študent študira predmet (običajno s pomožnim predmetom ali predmeti - *Nebenfach*), preden po določenem številu let diplomira z diplomom; z magisterijem po 4 ali 5 letih; ali doktoratom po okoli 7 letih. Ta zgradba je bila značilna za Srednjo in Severno Evropo
- 2: Hierarhične stopnje, kjer ima študent možnost sam odločiti kje bo izstopil iz sistema (npr. francoski DEUG, *licence*, *maitrise* in doktorat ali britanski in irski bachelor in doktorat). Ta struktura je tipična za mediteranske države.

3: Status arheologije kot discipline

V mnogih državah kot sta Nemčija in Združeno kraljestvo velja arheologija za samostojno disciplino, tj. mogoče je pridobiti samostojno diplomom (BA) iz arheologije in obstajajo samostojni oddelki za arheologijo.

V drugih državah (npr. Španija, Francija) velja arheologija za pomožno disciplino drugi vedi, običajno zgodovini ali umetnostni zgodovini, občasno tudi geologiji, zato jo je mogoče študirati na prvi stopnji le kot pomožni predmet, s specializacijo iz arheologije šele na drugi stopnji (magisterij, MA).

V Grčiji, na Cipru in na Madžarskem se arheologija poučuje skupaj z zgodovino, vendar sta oba predmeta enakovredna, od študentov pa se pričakuje, da se že ob vpisu odločijo za predmet specializacije.

V Nemčiji je situacija nadalje zapletena zaradi delitve predmeta v specialistične diplome, katerih meje so jasno določene ter onemogočajo enostavno prehajanje med študijskimi programi, npr. med *Urgeschichte* (paleolitik / prazgodovina), *Vor- und Frühgeschichte* (pra- in protozgodovina) ali rimsko provincialno arheologijo. Nasprotno se v Združenem kraljestvu vsa ta specialistična področja poučuje znotraj enega oddelka za arheologijo kot del enotnega študijskega programa.

4: Vsebina študijskega programa

Diplomski programi (programi prve stopnje) se razlikujejo glede na dve skrajnosti:

- 1: Programi orientirani na specifično področje in/ali obdobje. Ti se navadno osredotočijo na datiranje, tipologijo artefaktov in njihovo identifikacijo, s predpostavko, da bodo diplomanti nadaljevali svoje kariere znotraj lokalnega prostora. To tradicionalno velja npr. za nemške študijske programe.
- 2: Bolj splošni študijski programi, ki se osredotočijo na teorijo in metodologijo ter so zato uporabni v širšem razponu kontekstov, vendar jim manjka specifična globina (značilno za Združeno kraljestvo).

Vsebine se razlikujejo tudi glede na definicijo arheologije, npr. kot ozek razpon veščin, ki se ukvarjajo s tipologijo artefaktov, datiranjem in terenskimi postopki, in kjer vidike kot so

živalske kosti ali analize peloda poučujejo na specialističnih ne-arheoloških oddelkih, t.i. zaprti sistem (za diskusijo o konceptih fragmentiranega, zaprtega ali odprtega sistema glej Collis 1995, 2003); ti oddelki so navadno majhni (3-5 predavateljev), pogosto le profesor z asistenti. To je tipično za Nemčijo.

Nasprotno pa je v t.i. odprtem sistemu arheologija zavzela sorodne vede, zato na oddelku za arheologijo poučujejo širok razpon predmetov, npr. živalsko in človeško osteologijo, geofiziko, laboratorijske tehnike, itd. To je običajno za Združeno kraljestvo, kjer imajo oddelki pogosto 10-12 ali celo več predavateljev.

5: Preverjanje znanja

Tudi tukaj najdemo širok razpon rešitev; od ene skrajnosti, kjer je že sama prisotnost na predavanjih ocenjena kot zadostna za napredovanje, do odprtega tipa izpitov, kjer se študenti učijo snov celotnega študijskega leta. Vmes so je cela serija rešitev, kot je tradicionalni nemški sistem, kjer je glavna ocenjevanja osredotočena na glavno disertacijo, medtem ko ostale vidike študentovega izobraževanja ocenjujejo z ustnim zagovorom ob koncu študijskega programa.

V Veliki Britaniji so se pojavili poskusi poenotiti raven znanja, ki jo študenti pridobijo do konca dodiplomskega izobraževanja. Trenutno je bilo to narejeno le za prvostopenjske programe (BA), vendar potekajo razprave tudi še za drugostopenjske programe (MA). Poenoteni dokument znanja za arheologijo v Združenem kraljestvu je objavila Agencija za zagotavljanje kakovosti v visokem šolstvu (Quality Assurance Agency for Higher Education, QAA 2007).

6: Vpliv Bolonjske reforme

Najopaznejši učinek je viden v državah s Humboldtovim sistemom. Države kot sta Nizozemska in Češka so sledile reformam precej zgodaj, zato prvi diplomanti prvostopenjskih in drugostopenjskih programov že vstopajo na delovni trg. Tudi Francija je pred kratkim opustila tradicionalni DEUG / *licence* sistem, medtem ko velja v Združenem kraljestvu splošno mnenje, da se jih spremembe ne tičejo; Grčija in Ciper nista opustila tradicionalnih štiriletnih prvostopenjskih programov arheologija/zgodovina. Eden izmed rezultatov je precej večja strukturiranost študijskih programov glede na njihovo vsebino - v Humboldtovem sistemu so bili študenti relativno prosti pri prehajanju med univerzami in so se vračali na matično univerzo za zaključni zagovor diplome, kar je precej težje pri bolj strukturiranih programih. Obenem, anekdotni dokazi nakazujejo, da bolonjska reforma ni nujno olajšala mobilnosti študentov, tudi znotraj ene države (npr. Švice, Belgije, Nemčije), saj študenti določenega programa morda nimajo vseh pogojev za vstop na drugostopenjski (MA) program na drugem oddelku (npr. iz pred- in prazgodovine na rimsko provincialno arheologijo). V Združenem kraljestvu je zaželeno, da študenti med prvostopenjskim (BA) in drugostopenjskim (MA) programom zamenjajo glavni predmet, medtem ko skušajo študente v nemški akademski kulturi od tega odvrniti.

Precejšnja tema zapletov in zmešnjave je magisterij. V večini držav so drugo stopnjo z bolonjsko reformo interpretirali kot drugo diplomu z dveletnim študijskim programom, preden študent nadaljuje z vpisom doktorata, kar je posebej privlačno za univerze, ki nimajo samostojnega prvostopenjskega študija arheologije (npr. Valonska). V združenem kraljestvu in Flandriji, kjer obstajajo samostojni prvostopenjski študiji arheologije, trajajo drugostopenjski (MA) programi običajno le eno leto. V nekaterih državah (npr. na Nizozemskem) obstajajo enoletni programi za tiste, ki želijo vstopiti v stroko brez doktorata ter dvoletni programi za tiste, ki želijo nadaljevati v doktorat. Trenutno še ni jasno, katere univerze bodo sprejele enoletni drugostopenjski (MA) program za bodoče doktorante, vendar se s tem vprašanjem ukvarja dr. Mark Pearce za *Training and Education Committee* združenja *European Association of Archaeologists*. Še manj je jasno, kako se bodo z

vprašanjem ukvarjale administracije posameznih držav npr. pri definiranju kdo je ali ni zakonito »arheolog«. Izjema je le Nizozemska, kjer je bil vzpostavljen zapleten sistem certifikacije arheoloških organizacij, posameznikov ter nadzora kakovosti.

Vstop v poklic

V Nemčiji je kvalifikacija za vstop v poklic (tj. zakonsko določena kvalifikacija za vodenje izkopavanj) pogosto dokončan doktorat, medtem ko je v nekaterih drugih državah, npr. na Češkem in v nekaterih nemških zveznih državah pogoj dokončanje 4 ali 5-letnega magisterija. Nasprotno je v Veliki Britaniji in na Irskem (kjer ni formalnih zakonskih pogojev za vodenje izkopavanj) običajna vstopna točka na prvi stopnji (BA).

Najnovejši trendi

V večini držav je večina arheologov pridobila kvalifikacije pred bolonjsko reformo, medtem ko tisti, ki so se šolali skozi bolonjski sistem, šele vstopajo na trg delovne sile.

Trenutni trend je, da več univerz ponudi diplomu iz arheologije, najbolj očitno v zadnjih letih na Češkem, vendar tudi v Združenem kraljestvu, kjer se je največji razmah na prvi stopnji (BA) zgodil v 70. letih; ta je enakomerno rasel, z več kot 40 različnimi institucijami, ki ponujajo različne študijske programe arheologije. Edina izjema je Nemčija, kjer so oddelki majhni in zato bolj ranljivi (grozi jim zaprtje) v trenutni klimi, saj se na nemške univerze izvajajo politični pritiski, da preusmerijo svoje resurse v naravoslovne vede (v večini držav velja arheologija za del družboslovja in humanistike, z izjemo Anglije, Walesa in Severne Irske, kjer se financira kot »delno naravoslovje«).

Ena izmed boljših posledic dostopnosti prvostopenjske (BA) diplome je v povečanem številu študentov arheologije kar je vidno npr. na Češkem, v Nemčiji, Sloveniji itd., vendar nimajo ti študenti nobenega očitnega vira zaposlitve; delodajalci v teh državah (ne le v arheološki stroki) navadno menijo, da to ni strokovna diploma. Nasprotno je v Združenem kraljestvu in na Irskem prva stopnja (BA) tradicionalna vstopna točka za zaposlitev; tukaj je več odprtih mest v arheologiji (zaradi drugačne strukture stroke in izkopavanj) in v drugih strokah. V teh državah se predvideva, da okoli 80 % diplomantov arheologije ne bo nadaljevalo kariere v arheologiji; za to trditve nimamo dostopnih natančnejših podatkov, čeprav je bila opravljena neobjavljena raziskava med diplomanti univerze v Sheffieldu (John Collis in Graham McElearnay) v zgodnjih 90. letih, medtem ko trenutno opravlja novo raziskavo Akademija za visoko šolstvo (*Higher Education Academy*).

Drug vidnejši trend je večja pomembnost masters / magisterij programov. V Združenem kraljestvu so bili relativno nepomembni do 80. let, ko je postala očitna potreba po specializiranem izobraževanju, in je bilo vzpostavljenih precej »poučevanih masters programov« (tri trimesečja / dva semestra poučevanih predmetov s formalnimi predavanji in disertacijo v tretjem semestru / poletne počitnice), na področjih kot je okoljska arheologija, človeška osteologija, krajinska arheologija, informacijska tehnologija, itd.

V večini držav (npr. Nemčija, Češka) vidijo masters kot stopnico na poti do doktorata, z bolj intenzivnim poučevanjem splošnih arheoloških tehnik in začetkom specializacije, zato imajo oddelki navadno le en masters program. Nasprotno je v Združenem kraljestvu dostopen širok razpon masters programov, od splošnih »konverzijskih« programov za študente z diplomu (BA) iz drugega predmeta, do visoko specializiranih programov. Študijske programe oglašujejo nacionalno v večjih časopisih; na zadnjem razpisu (*The Guardian*, 14. junij 2008) je 31 različnih institucij ponujalo 203 različne arheološke študijske programe. Pri tem gre upoštevati dve izjemi: na nekaterih starejših škotskih univerzah študenti diplomirajo s štiriletnim masters programom, kar je enakovredno BA v Angliji, medtem ko univerzi v Cambridgeu in Oxfordu ponujata avtomatski masters diplomantom z BA diplomu dve leti po končani diplomu.

Tehnično usposabljanje

Številne države imajo v svojih programih diplomu iz tehničnega usposabljanja specifično za arheologijo (npr. Nemčija in Nizozemska). Ta navadno ne vključuje nikakršnega akademskega usposabljanja, zato tehniki ne morejo voditi izkopavanj, za kar bi potrebovali arheološke licence, vendar pa učinkovito vodijo izkopavanja, medtem ko vodja izkopavanj navadno pride le v nadzor enkrat na teden. Veliko drugega osebja pa vstopi v arheologijo z bolj splošnimi tehničnimi kvalifikacijami.

V nekaterih državah Srednje Evrope (npr. Slovenija) se termin 'tehnik' uporablja na manj formalen način za označitev izkušenih ljudi, ki morda nimajo formalnih kvalifikacij, ali pa le BA diplomu, vendar imajo precejšnje terenske izkušnje.

V Grčiji obstaja usposabljanje in študijski diplomski program za vodiče po arheoloških najdiščih.

Vseživljenjsko učenje

Do sedaj ni nobena država vzpostavila nujnosti ohranjanja stalnega strokovnega razvoja (*Continuing Professional Development, CPD*) kot pogoja za delo arheologa. Organizacija *Institute for Archaeologists* v Združenem kraljestvu ima sedaj takšen pogoj za svoje člane (vendar velja pogoj le za člane IfA, kar je okoli tretjina arheološke delovne sile v Združenem kraljestvu).

Vendar so številne države opredelile trajanje terenskih izkušenj za pridobitev dovoljenj za izkopavanja: v Grčiji in na Cipru je ta pogoj tri leta za zaščitna izkopavanja in pet let za raziskovalna izkopavanja. Nekatere državne organizacije predvidevajo in zagotavljajo določene oblike strokovnega usposabljanja, v katerih se pričakuje, da bodo sodelovali delavci. Včasih obstaja tudi pogoj poznavanja lokalne arheologije.

Jezikovni pogoji

V večini držav je to impliciten in ne ekspliciten pogoj, še posebno za tiste, ki vstopajo na delovno mesto za nedoločen čas, medtem ko obstaja v nekaterih državah, kjer je število tujih arheologov večje (npr. Grčija in Ciper), tudi ekspliciten pogoj tekočega poznavanja uradnega jezika.

Struktura izkopavanj in raziskav

Struktura osebja na izkopavanjih je ključnega pomena za mednarodno mobilnost, še posebno za mlajše arheologe. V Franciji, na Irskem in v Združenem kraljestvu večino izkopavanj (resničnega kopanja) v vedno večji meri opravijo diplomanti z diplomami, običajno BA diplomu; v Združenem kraljestvu dandanes na izkopavanjih redko najdemo osebo brez univerzitetne diplome (Tabela 4). Kopanje je mehanizem preko katerega bodoči terenski delavci pridobijo izkušnje na terenu, tako da se selijo med kratkotrajnimi pogodbami na (slabo plačanih) projektih, medtem ko obenem konkurirajo za bolj stalno zaposlitev. To tudi pojasnjuje kako je lahko Irska v preteklih letih zaposlila toliko tujih diplomantov v zasebnem sektorju.

Osebjje		Vloga	Kontrola kakovosti
STROKOVNE ENOTE			
Direktor		Administracija	Celovita
Strokovnjak za najdbe		Specialistična poročila	
Terenski nadzorniki		Usmerjanje dela na terenu, terenska dokumentacija	Terenske dokumentacije
Poklicni kopači		Izkopavanje	
	Poti napredovanja		
KOMPLEKSNI PROJEKT			
Vodja projekta		Administracija	Celovita
Vodja delovišča		Usmerjanje dela na terenu	Terenskega dela
Koordinator najdb		Pisanje poročil	Specialističnih poročil
Koordinator podatkov		Informatizacija podatkov, arhiviranje	Terenske dokumentacije
Nadzorniki delovišč		Nadzor dela, evidentiranje	Izkopavanj
Poklicni kopači		Izkopavanje, deloma dokumentiranje	
Strokovnjaki za najdbe		Specialistična poročila	
	Dodatne bistvene povezave		
BOLJ EGALITARNI SISTEM (npr. Heathrow, Terminal 9)			
Vodja projekta		Administracija	Celovita
Koordinator izkopavanj		Usmerjanje dela na terenu	Izkopavanj
Koordinator podatkov		Informatizacija, arhiviranje	Dokumentacije
Koordinator najdb		Shranjevanje najdb, naročanje poročil	Specialističnih poročil
Poklicni kopači		Izkopavanje, dokumentiranje	
Strokovnjaki za najdbe		Poročila o najdbah	
	Dodatne bistvene povezave		

▲ "Arheolog"

Tabela 4. Primeri organizacijske strukture britanskih izkopavanj (po Collis 2003, Fig. 2.14).

Nasprotno pa večino kopanja v Nemčiji in Grčiji opravijo fizični delavci. V primeru Nemčije so to običajno nezaposleni fizični delavci, ki jih je mogoče zaposliti za največ dve leti, saj bi jih po tem času morali zaposliti za nedoločen čas. V Grčiji morajo včasih nosilci izkopavalnega dovoljenja zaposliti lokalne fizične delavce, da zadostijo pravnim pogojem; kjer trajajo projekti več let, lahko zaposlujejo vedno iste ljudi, ki tako pridobijo precejšnje izkušnje/znanje, kar se nato formalno prepozna.

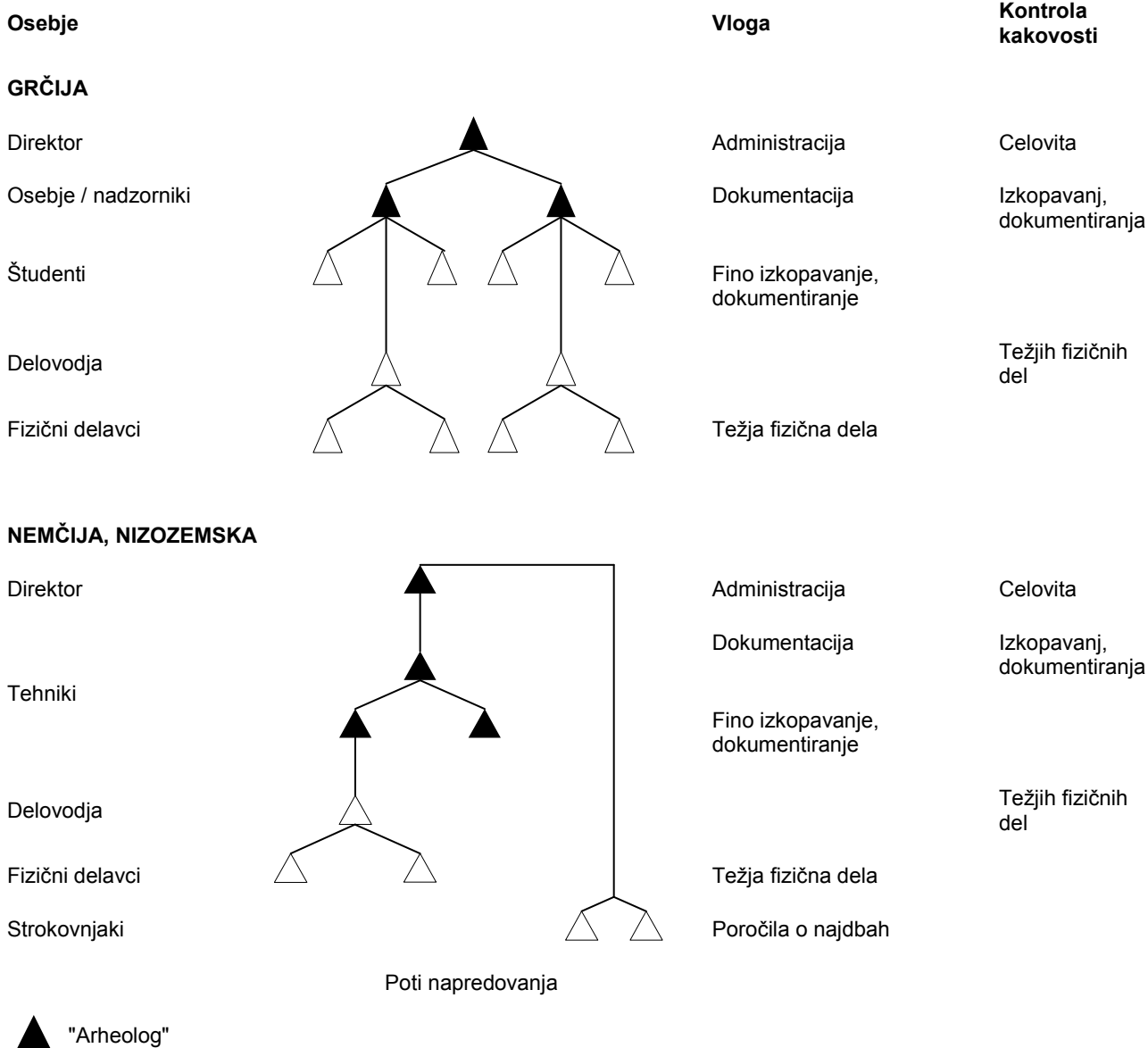

Tabela 5. Primeri organizacijske strukture evropskih izkopavanj (po Collis 2003, Fig. 2.14).

Arheologija je bila v preteklosti uporabljena kot sredstvo za zmanjševanje nezaposlenosti, npr. v ZDA v 30. letih (Jameson 2004) in v Združenem kraljestvu v 80. letih (Crump 1987), v slednjem primeru skozi t.i. *Community Employment Programme* (program zaposlovanja skupnosti) državnega odbora *Manpower Services Commission*, zaradi česar so v stroko vstopili določeni ljudje, ki so se nato izobrazili na univerzah. Struktura fizičnih delavcev, ki delajo na izkopavanjih, ni v celoti preprečila dela mlajših arheologov na nemških izkopavanjih (tudi avtor je sodeloval na takšnih izkopavanjih v 60. letih); v zadnjih letih je v Nemčiji delalo precej britanskih in drugih diplomantov. Obenem je zanimivo, da se tudi

nemški diplomanti začinjajo pojavljati kot izkopavalci na nemških izkopavanjih; zanimivo bo opazovati, ali gre za naraščajoč trend.

Avstrija	Akademski direktor in arheološko osebje ter nekvalificirani fizični delavci.
Belgija	Akademski direktor in arheološko osebje ter prostovoljci.
Ciper	Akademski direktor, akademsko arheološko osebje ter izkušeni in nekvalificirani fizični delavci.
Češka	Akademski direktor, kvalificirano tehnično osebje in nekvalificirani fizični delavci.
Nemčija	Akademski direktor, kvalificirano tehnično osebje in nekvalificirani fizični delavci.
Grčija	Akademski direktor, akademsko arheološko osebje ter kvalificirani in nekvalificirani fizični delavci.
Madžarska	Akademski direktor, kvalificirano tehnično osebje in nekvalificirani fizični delavci.
Irska	Direktor, osebje in izkopavalci navadno vsi z akademsko izobrazbo.
Nizozemska	Akademski direktor, kvalificirano tehnično osebje in nekvalificirani fizični delavci.
Slovaška	Akademski direktor, akademsko arheološko osebje, tehnično osebje ter kvalificirani in nekvalificirani fizični delavci.
Slovenija	Akademski direktor, akademsko arheološko osebje, tehnično osebje ter kvalificirani in nekvalificirani fizični delavci.
Združeno kraljestvo	Direktor, osebje in izkopavalci, navadno vsi z akademsko izobrazbo.

Tabela 6. Struktura izkopavanj

Odnos do pričakovanega dela arheologov bo tudi vplival na klasifikacijo različnih »specialistov« kot arheologov ali specialistov. V preteklosti so strokovnjake, ki so se ukvarjali z živalskimi ali človeškimi kostmi, s pelodom ali prstjo, ali drugimi znanstvenimi pristopi privabili iz drugih strok (v Nemčiji npr. z biološkega inštituta za raziskovanje živalskih kosti), sedaj pa te ljudi v vedno večji meri prepoznavamo kot arheologe, ki se ukvarjajo z drugimi kategorijami podatkov od tradicionalnih artefaktov. V kolikšni meri se je takšna preusmeritev v razmišljanju uveljavila je odvisno od načina poučevanja in ustroja same arheologije (t.i. »odprtega« ali »zaprtega sistema«), vendar je povezano tudi z zakonskimi definicijami (npr. strokovnjak za semena, polže ali računalnike navadno ne bo vodil izkopavanj, vendar obstaja več primerov, ko se je v Združenem kraljestvu to zgodilo). V naslednji razpredelnici smo poskušali povzeti splošen odnos do specialistov v vsaki državi, čeprav obstaja mnogo izjem.

Avstrija	Specialisti
Belgija	Specialisti
Ciper	Specialisti
Češka	Specialisti
Nemčija	Specialisti
Grčija	Specialisti
Madžarska	Specialisti
Irska	Arheologi
Nizozemska	Arheologi
Slovaška	Specialisti
Slovenija	Specialisti
Združeno kraljestvo	Arheologi

Tabela 7. Status »specialistov« v arheologiji

Kvalifikacije z poklic arheologa

Naslednje tabele podajajo primere uradnih pogojev za vstop in napredovanje v stroki ter za opravljanje strokovnih nalog, vendar je potrebno poudariti, da npr. diplome v eni državi ni mogoče enostavno prevesti v drugo državo. Takšen primer je britanski študent z diplomom (BA) iz arheologije z angleške univerze, ki mu ponudijo mesto v španskem muzeju, vendar mesta ne more zasesti, kljub podpori uveljavljenih španskih akademikov, saj takšna diploma v Španiji ne obstaja; če bi imel diplomom iz zgodovine z nekaj arheologije, bi bil sprejet.

Avstrija	Diploma iz arheologije na masters ali doktorski ravni.
Belgija	Diploma iz arheologije na masters ali doktorski ravni.
Ciper	Arheologija ali skupna diploma s specializacijo iz arheologije.
Češka	Diploma iz arheologije na masters ali doktorski ravni.
Nemčija	Diploma iz arheologije na masters ali doktorski ravni (odvisno od zvezne zakonodaje).
Grčija	Arheologija ali skupna diploma s specializacijo iz arheologije IN najmanj 3 leta izkušenj za zaščitna izkopavanja ali 5 let za raziskovalna izkopavanja.
Madžarska	Diploma iz arheologije na masters ali doktorski ravni.
Irska	Diploma iz arheologije na masters ali doktorski ravni.
Nizozemska	Diploma iz arheologije na masters ali doktorski ravni ali <i>doktorandus</i> , vendar z na novo vzpostavljenim sistemom certifikacije.
Slovaška	Diploma iz arheologije na masters ali doktorski ravni.
Slovenija	»Univerzitetni diplomirani arheolog«; raven še ni določena, v praksi pa masters ali doktorska raven.
Združeno kraljestvo	Ni mogoče primerjati, razen na Severnem Irskem. Potrebno dovoljenje <i>Scheduled Ancient Monument Consent</i> za delo na zaščitnih spomenikih ter licenca za delo na zaščitnih brodolomih.

Tabela 8. Pogoji za pridobitev dovoljenja za izkopavanja.

Avstrija	Habilitacija iz arheologije ali enakovredno.
Belgija	Diploma iz arheologije.
Ciper	Doktorat, ki mu sledi najmanj 11 let akademskega ali enakovrednega dela (od tega vsaj 4 leta na univerzi), mednarodno prepoznavno znanstveno delo in publikacije, pomembni prispevki univerzitetnemu poučevanju in administraciji, uspešno mentoriranje raziskav ali disertacij.
Češka	Habilitacija iz arheologije.
Nemčija	Habilitacija iz arheologije.
Grčija	Doktorat, ki mu sledi najmanj 11 let akademskega ali enakovrednega dela (od tega vsaj 4 leta na univerzi), mednarodno prepoznavno znanstveno delo in publikacije, pomembni prispevki univerzitetnemu poučevanju in administraciji, uspešno mentoriranje raziskav ali disertacij.
Madžarska	Habilitacija.
Irska	Ni opredeljenih pogojev.
Nizozemska	Diploma iz arheologije.
Slovaška	Habilitacija iz arheologije.
Slovenija	Univerzitetni diplomirani arheolog.
Združeno kraljestvo	Ni opredeljenih pogojev.

Tabela 9. Uradni pogoji za višji univerzitetni naziv (profesor).

Avstrija	Diploma iz arheologije.
Belgija	Diploma iz arheologije.
Ciper	Diploma iz arheologije, terenske izkušnje, poznavanje ciprske arheologije, zelo dobro znanje grščine in dobro znanje angleščine.
Češka	Akadska izobrazba na univerzitetni ravni, ki ni podrobneje opredeljena.
Nemčija	Običajno doktorat iz arheologije za višje ravni.
Grčija	Diploma iz arheologije, poznavanje grške arheologije, zelo dobro znanje grščine in tujega jezika.
Madžarska	Masters (MA) iz arheologije.
Irska	Ni opredeljenih pogojev.
Nizozemska	Ni opredeljenih pogojev.
Slovaška	Ni opredeljenih pogojev.
Slovenija	Univerzitetni diplomirani arheolog.
Združeno kraljestvo	Ni opredeljenih pogojev.

Tabela 10. Uradni pogoji za administrativno delovno mesto v arheologiji (npr. v nacionalni ali regionalni upravi, mestni arheologi, itd.)

Povzetek

V Evropski uniji smo še daleč od univerzalno uveljavljenega sistema kvalifikacij, ki bi omogočal primerljivost diplom med državami. Največje težave za arheologe predstavljajo:

- 1: Posamezne države nimajo študijskega programa diplome iz arheologije na 1. stopnji.
- 2: Razlike v zakonskih definicijah arheologa (ali pomanjkanje takšne definicije).
- 3: Različni cilji univerzitetnih študijev pri sestavljanju predmetnika in načinu ocenjevanja znanja, kar vodi do razlik v sprejemljivosti diplom v drugih državah ali na drugih institucijah (npr. spreminjanje študijskih programov).
- 4: Razlike v strukturi organizacije terenske arheologije, posebno izkopavanj, in osebje, ki pri njih sodeluje.
- 5: Razlike v značaju doktorata in habilitacije.

Vpeljava bolonjskega sistema izobraževanja bo morda olajšal mobilnost, predvsem na 2. stopnji (MA), vendar manj na 1. stopnji (BA), kjer se zaradi jasno opredeljenih urnikov pričakuje, da študentje ostajajo na matični univerzi celoten čas programa (v Združenem kraljestvu nihče ne zagovarja »nacionalnega učnega načrta« za arheologijo, kot je bilo predlagano v nekaterih drugih strokah, prav tako bi bilo to še manj sprejemljivo na evropski ravni). Glavni omejevalni dejavnik so stroški univerzitetne izobrazbe, saj bodo študenti raje ostali v lastni državi, če ne rabijo plačevati šolnine in obstajajo štipendije ali subvencije za pokritje stroškov bivanja, nekaj kar je redko na voljo, če študirajo v drugi državi (ali v Nemčiji celo že v drugi zvezni državi). Po drugi strani je pomemben pozitiven dejavnik za izmenjavo relativno majhen obseg arheološke stroke, kar vodi do znatnih osebnih kontaktov po Evropi, ki lajšajo izmenjave na več ravneh.

Zahvale

Zahvaljujem se kolegom, ki so sodelovali v projektu *Discovering the Archaeologists of Europe*, in so popravili mnoge napake, ki sem jih napravil pri pisanju izvirnega osnutka tega poročila, ter Marku Pearceu (Velika Britanija), Tomu Bloemersu (Nizozemska) in Luciji Benedikovi (Slovaška), ki so se ukvarjali z nekaterimi dodatnimi vprašanji. Upati gre, da poročilo sedaj vsaj približno odseva resnične razmere, ki so pogosto zelo kompleksne.

Literatura

- Benelux Bologna Secretariat. 2009. *Participating Countries and Organisations*. <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/pcao/index.htm> (accessed January 2009).
- Collis, J.R. 1995. Celts, power and politics: whither Czech archaeology? In M. Kuna and N. Venclová (eds.) *Whither Archaeology? Papers in Honour of Evžen Neustupný*. Prague, Institute of Archaeology, pp. 82-92.
- Collis, J.R. 2001. *Digging up the Past*. Stroud, Sutton Publications.
- Collis, J.R. 2003. L'avenir de la recherche archéologique française sur l'âge du Fer. In D. Maranski and V. Guichard (eds.) *Les Âges du Fer en Nivernais, Bourbonnais et Berry oriental. Regards Européens sur les Âges du Fer en France. Actes du XVIIe Colloque de l'AFEAF, Nevers - mai 1993*. Glux-en-Glenne, Bibracte 6:353–363.
- Council of Europe. 1992. *European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised)*. Council of Europe. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/143.htm> (accessed January 2009)
- Crump, T. 1987. The role of MSC funding in British archaeology. In H. Mytum and K. Waugh (eds.), *Rescue Archaeology – What's Next?* Department of Archaeology, University of York / RESCUE, pp.41-46.
- European Higher Education Area. 1999. *Joint declaration of the European Ministers of Education convened in Bologna on the 19th of June 1999*. http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/990719BOLOGNA_DECLARATION.PDF (accessed January 2009).
- Higher Education Funding Council for England. 2006. *The Bologna Declaration*, <http://www.hefce.ac.uk/partners/world/bol/> (accessed April 2006)
- Jameson, J. 2004. Public archaeology in the United States. In Merriman, N. (ed), *Public Archaeology*. London and New York, Routledge, pp.21-58.
- QAA (Quality Assurance Agency for Higher Education). 2007. *Archaeology*. <http://www.qaa.ac.uk/academicinfrastructure/benchmark/honours/archaeology.pdf> (accessed January 2009).

